

Αριστοφανικός κομμουνισμός

«ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΑΙ» ΣΤΟΥΣ ΒΡΑΧΟΥΣ

ΣΕ ΚΑΘΕ ΣΧΕΔΟΝ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΙΚΗ ΚΩΜΩΔΙΑ τὸ στοιχείο εκείνο πού υφαίνεται τὴν πλοκὴ τοῦ θέματός της εἶναι μιὰ φαινή ιδέα. Μιὰ «τρελὴ» ιδέα ἀπραγματοποίητη εἴτε φυσικὰ εἴτε κοινωνικὰ, πού δίνει τὴν χαρὰ μιᾶς φυγῆς ἀπὸ τὴν πραγματικότητά. Τὸ μὴ πραγματικό, ὅμως, τῆς Κωμωδίας εἶναι μιὰ μεταμφίεση ἢ μιὰ παραμόρφωση τοῦ πραγματικοῦ, δηλαδή μιὰ ἀλληλογορικὴ κριτικὴ του. Στὶς ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ φαινή ιδέα εἶναι ὁ... κομμουνισμός! Ἕνας κομμουνισμός μὲ ὅλα του τὰ μεγαλεῖα: τὴν κοινοκτημοσύνη, τὴν κατάργηση τῆς ιδιοκτησίας, τὴν διάλυση τῆς οικογενείας, τὸν ἀπελευθερωμένο ἔρωτα, τὴν κοινωνικοποίηση τοῦ σέξ, τὴν πλήρη ἀεργία καὶ τὸ διαρκές φαγοπότι. Κι ὅλα αὐτὰ ὑπὸ δύο ὅρους: τὴν γυναικοκρατία καὶ τὸ δουλοκτητικό σύστημα! Οἱ γυναῖκες θὰ μετατρέψουν τὴν ἐξουσία σὲ ἐρωτικὴ γραφειοκρατία καὶ οἱ δούλοι θὰ εξακολουθήσουν νὰ παίζουν τὸν ρόλο τῆς παραγωγικῆς μηχανῆς. Ὀνειρο!

Αὐτὸ τὸ «ὄνειρο», τὸ εἶδε ὁ Αριστοφάνης ἐκεῖ πού ἀρχίζει ἡ δευτέρη δεκαετία τοῦ 4ου αἰῶνα π.Χ. καὶ ὁ ἴδιος πλησίαζε πιά τὰ ἐξήντα τοῦ χρόνιου. Εἶναι πολὺ φρέσκο πράγμα οἱ ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ, γιὰ νὰ πούμε, ὅτι ὁ Αριστοφάνης εἶχε γεράσει. Εκείνο πού εἶχε γεράσει ἦταν ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία. Καὶ ἡ κωμωδία αὐτὴ εἶναι μιὰ ὀνειρώξις τῆς παρακμῆς της. Τὸ πλῆγμα τῆς μεγάλης ἥττας εἶναι σαφές. Ἡ τυπολογία τῆς ζωῆς, ἔχει μεταβληθεῖ. Ἡ Κωμωδία πού διαθέτει πιά τὸ τρομερὸ της δηλητήριο γιὰ τοὺς ἐξέχοντες καὶ τὰ

Τοῦ ΤΑΣΟΥ ΛΙΓΝΑΔΗ

ἐξέχοντα. Ὁ Σωκράτης τῶν ΝΕΦΕΛΩΝ εἶχε ἤδη ἐκτελεσθεῖ μιὰ δεκαετία πρὶν παρασταθῶν οἱ ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ καὶ τὸ φάντασμα τοῦ πρέπει νὰ υποθέσουμε, ὅτι θὰ βασάνιζε τοὺς ὕπνους τοῦ Αριστοφάνη, κατηγορώντας τον ὡς ἠθικὸ αὐτουργό. Ὁ κωμωδιογράφος, πού τὸν ἔβαλε μὲ τὰ «θηρία» τοῦ παρελθόντος μετακόμισε τὸν πολιτικὸ του συμβιβασμό στὶς συνοικίες τοῦ Ἀστεως.

Κι ὅμως μέσα σ' αὐτὴ τὴν χαμέρπεια τῆς ἀθηναϊκῆς επικαιρότητας, ὁ μέγας αὐτὸς Ποιητὴς μᾶς ψυχαγωγεῖ μ' ἓνα μέγα ἔργο, πού δὲν σαρκάζει πιά τόσο τὴν εποχὴ του, ὅσο τὴν ἴδια τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου ἐκτὸς εποχῆς: νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ζήσει χωρὶς τὸ ζωτικὸ ψεῦδος, χωρὶς δηλαδή τὴν φαινή ιδέα τῆς ἀνθρώπινης κωμωδίας.

Ὡστόσο, τὸ υλικὸ τῶν ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΩΝ, πρέπει νὰ ἔχει ἀντληθεῖ ἀπὸ κάποια επικαιρότητα ὡς πρὸς τοὺς προβληματισμούς τῆς εποχῆς ἐκείνης. Ἡ φυγὴ πρὸς τὴν δικαιοσύνη μιᾶς ιδανικῆς Πολιτείας εἴτε σὰν διαλεκτικὴ, εἴτε σὰν σοφιστεία εἴτε σὰν οὐτοπία, πρέπει νὰ τροφοδοτοῦσε τὸ ἀθηναϊκὸ κουβεντολόι. Τὸ πιὸ ρωμαλέο ἔργο τοῦ Πλάτωνος, ἡ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, θὰ ἐπακολουθήσει, ἀλλὰ ὁπωσδήποτε οἱ ἀναζητήσεις τοῦ προϋπήρξαν. Τὸ «ὄνειρο» τοῦ Αριστοφάνη ἔχει λοιπὸν τὰ δεδομένα του. Μόνο πού τὸ ὄνειρο τῆς ευδαιμονίας μᾶς τὸ μετατρέπει σὲ ἐφιάλτη ὁ ποιητὴς καθὼς τρεῖς γριές - λάμιες στὸ τέλος τοῦ ἔργου ἐν ὀνόματι τῆς κοινοκτημοσύνης διάζουν ἓνα αγόρι! Ἐκδίκηση τῆς φαινῆς ιδέας. Μαῦρο αστεῖο. Αὐτὸ εἶναι οἱ ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ. Ἕνα ἔργο, πού ὁ Φελλῖνι θὰ τὸ ζήλευε σὰν τὸ πιὸ ἐφιαλτικὸ ὀνειροδράμα τοῦ εικοστοῦ αἰῶνα.

Ὁ ΤΙΤΛΟΣ «ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ» τῆς καλλιτεχνικῆς ἐστίας ΤΕΧΝΗ τῆς Θεσσαλονίκης πλέει σὲ πελάγη κυριολεξίας. Τὸν ἐπιβεβαιώνουν οἱ ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ, πού εἶδα στὸ σεληνιακὸ τοπίο τῶν Βράχων τῆς Πετρούπολης. (Τί τοπίο! Ὅταν πρωτοδιάβασα τὴν «Θεία Κωμωδία», κάπως ἐστὶ εἶχα ἀναπαραστήσει μέσα μου τὸ INFERNO τοῦ Δάντη. Ὅμως οἱ ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ εἶναι μιὰ πολὺ ἀνθρώπινη κωμωδία καὶ φοβόμην μήπως ἐτρέμαξε μέσα στὴν «δράκων τ' ἀγάλματα»).

Ἡ παροάσταση πού εἶδα ἦταν μιὰ τεκμηριωμένη μηχανισμὸς ὑπόδειξη, πού βοηθεῖ στὸ νὰ ἀναδειχθῶν οἱ μηχανισμοὶ τοῦ θεατρικοῦ κειμένου καὶ νὰ κατανοηθεῖ ἡ σκηνικὴ του διάρθρωση. Ἦταν μιὰ μελέτη, ἓνα σχέδιο γιὰ παράσταση. Ἡ παρουσία τοῦ κ. Ν. Χουρμουζιάδη, ἐπροίκισε αὐτὸ τὸ σχέδιο μὲ πολὺτιμη ἐγκυρότητα.

Ἄραγε, ὅμως, ἀρκεῖ μιὰ σωστὴ διάγνωση τῆς φόρμας ἐνὸς ἔργου καὶ ἐνὸς εἶδους, γιὰ νὰ μεταμορφώσει ἓνα γραμμένο χαρτί σὲ θέατρο; Ὁχι δέβαια. Ἡ μίμηση χρειάζεται τοὺς κατάλληλους ὥρεις καὶ τὴν καταλληλότητα τῆς λειτουργίας της. Κι αὐτὰ δὲν εἶναι πράγματα πού λέγονται ἀλλὰ πράγματα, πού γίνονται. Αὐτὸ πού εἶδα στοὺς Βράχους δὲν ἐκπληροῦσε τοὺς ὁρους τοῦ θεατρικοῦ γεγονότος. Τί φταίει;

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ 19 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1984

Θὰ ἔλεγα, ὅτι φταίει ὁ θίασος. Γιατί, σπάνια βλέπει κανεὶς ἠθοποιούς νὰ συναγωνίζονται ποῖος θὰ εἶναι χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄλλον. Υπήρχαν φορές πού νόμιζε κανεὶς, ὅτι βλέπει παράσταση παρθεναγωγείου, πού προσπαθεῖ νὰ πείσει, ὅτι ἀσχημονεῖ μὲ σεμνότητα. Θὰ ἔλεγα ἐπίσης, ὅτι ὁ θίασος εἶχε ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ ἀφελούς ἐρασιτεχνισμοῦ, ἂν δὲν ἀνέγνωρίζα, ὅτι ἀρκετὰ μέλη του τὰ εἶχα δεῖ πρόσφατα σὲ μιὰ ἐπιτυχημένη παράσταση τῆς ΒΕΓΓΕΡΑΣ τοῦ Καπετανάκη. Ἡ ἠθοποιὸς π.χ. πού στὴν ΒΕΓΓΕΡΑ εἶχε δείξει μιὰ ἐκρηκτικὴ κωμικὴ στόφα, ὡς Πραξαγόρα, ἦταν ἀγνώριστη, λὲς καὶ μετεκόμισε στὸν ἀστερισμό τῶν... ἰχθύων. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ἄλλους ἠθοποιούς. Καὶ καλὰ οἱ ἠθοποιοί. Τὸ στήσιμο τῆς σκηνῆς στοὺς Βράχους, πού ἄφηνε μιὰ ἀπόσταση ἐξολοθρευτικὴ γιὰ τὴν ἐπικοινωνία; Ἦταν μιὰ ἐπιπολαιότης. Δὲν μεταφέρονται ἐστὶ οἱ παραστάσεις καὶ μάλιστα μιὰ παράσταση πού ἔχει συλλεφθεῖ σὲ κλειστὸ θέατρο ἢ περιορισμένο χώρο. Τὸ κοινὸ προσπαθοῦσε νὰ δεῖ καὶ ν' ἀκούσει κάποια ζῶντα σκηνὴ πού προσπαθοῦσαν νὰ σαλέψουν σ' ἓναν τεράστιο χώρο καὶ νὰ ἀρθρώσουν τίς φωνίτσες τους. Τρόμος κενοῦ.

Καὶ οἱ ἠθοποιοὶ πὼς ἔπαιζαν; Μὲ ἓναν περίεργο κώδικα κινήσεων καὶ χειρονομιῶν λὲς καὶ ἦταν γκέισες. Μιὰ ἐκφραστικὴ «μικροῦ κύματος», πού ἤθελε μικροσκοπία. Βηματάκια, σκερτσάκια, σαχλίτσες μιὰ μινιατούρα μέσα σὲ ξέφραγο ἀμπέλι.

Ἡ μουσικὴ τοῦ κ. Η. Πασχαλίδου ἐμπλέξε τὴν αττικὴ κωμωδία μὲ τὸν Ἀττικ. Ἄν ὁ κ. Β. Λάγκος ἐδίδαξε τὴν χορογραφία, θὰ τὸν συμβόλλεα μὲ ὅλη μου τὴν ἀγάπη, νὰ μὴ τὸ ξανακάνει. Γιατί, εἶδαμε μουχλιασμένα «χορευτικὰ» στενοῦ κύκλου σὲ στενὸν ἰδιωτικὸ πάρτυ. Τὸ σκηνικὸ τοῦ κ. Α. Βέττα καὶ τίς ἐνδυμασίες τῆς κ. Ι. Μανωλεδάκη, θὰ ἔπρεπε νὰ τίς κρίνουμε μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, γιατί τὸ ἡμίφως τῆς μαύρης νύκτας τὰ ἐδείχνε σὰν μουντζούρες. Ἡ μετάφραση τοῦ κ. Ν. Βολανάκη, ἐδεινοπάθησε.

Ξαφνικά, πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἔργου, ἡ παράσταση ξύπνησε καὶ ἔγινε ζωηρὴ. Ἦταν ἀπλῶς τὸ φινάλε.